

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В ІННОВАЦІЙНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті викладені методичні основи організації самостійної роботи студентів в інноваційному навчальному середовищі.

In this article are discussed the methodology of organization of individual activity of students in modern learning environment.

Соціально-економічні й політичні зміни в суспільстві, зміцнення державності України, входження її у світове співтовариство неможливі без структурної реформи національної системи освіти. Наша держава чітко визначила орієнтир на входження в освітній простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу, визначальними завданнями якого є якість у підготовці фахівців, зміцнення довіри між суб'єктами освіти, відповідність європейському ринку праці, мобільність, сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки, посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти [6]. Тому сьогодні у закладах вищої освіти значна увага приділяється формуванню інноваційних навчальних середовищ.

Сучасні вимоги до навчального середовища вищого навчального закладу орієнтовані на розвиток у студентів умінь самостійної роботи, оскільки саме активна самостійна діяльність є обов'язковою умовою успішного навчання [1]. Самостійна робота сприяє формуванню та розвитку у майбутніх спеціалістів спеціальних і загальнонавчальних умінь, які складають основу майбутньої професійної діяльності, створює передумови для досягнення ними евристичного або творчого рівня пізнавальної активності, вміння вчитися і самовдосконалюватись протягом усього життя. Проблемі самостійної роботи студентів на сучасному етапі розвитку освіти в Україні приділяли увагу О.В. Сергеев, В.Д. Сиротюк, Б.А. Сусь, М.І. Шут, В.Д. Шарко.

Мета даної статті – показати можливі шляхи організації самостійної роботи у навчальному середовищі сучасного вузу.

В.Ю. Биков визначає навчальне середовище як штучно побудовану систему, структура і складові якої створюють необхідні умови для досягнення цілей навчально-виховного процесу та відмічає, що до складу навчального середовища входять:

– учнівсько-групово складова, яку складає мікросоціум навчальної групи (груп) і яка взаємодіє з учнівською складовою (студентом) при здійсненні групових, колективних форм навчання і виховання, що передбачаються викладачем, та в межах додаткової (щодо дій викладача) навчально-виховної діяльності, яку ініціюють та здійснюють самі студенти;

– вчительська складова, яка здійснює спрямоване на цілі освіти управління навчально-виховним процесом, що базується на сучасних психолого-педагогічних методах навчання й виховання та забезпечує формування і розвиток у студентів знань, умінь та навичок, способів продуктивного мислення і пізнання, соціально-значущих цінностей і відносин особистісного розвитку, рефлексивно-гуманістичного менталітету особистості, здатності до навчання і самонавчання впродовж життя;

– система засобів навчання, до складу якої входить сукупність матеріальних та інформаційних об'єктів, які можуть застосовуватися студентами та викладачами протягом навчання і в яких задовольняються вимоги щодо їх ефективного та безпечного використання.

Самостійна робота студента – це специфічний вид навчальної діяльності, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта навчання, оскільки формування його умінь, знань і навичок здійснюється опосередковано через зміст та методи усіх видів

навчальних занять. Мета самостійної роботи студента – розвиток такої риси особистості, як самостійність, тобто здатність організувати та реалізувати свою діяльність без стороннього керівництва та допомоги [3]. Підсумковим результатом вияву самостійності в навчально-виховному процесі слугує ступінь осмислення студентом значущості уміння, вміння вчитися, формування індивідуального стилю розумової діяльності [6]. Навчити студента самостійно працювати – основне завдання викладача. Цей складний і багатогранний процес вимагає творчого пошуку, різних форм педагогічного впливу, розробки різноманітних методичних матеріалів, використання сучасних технічних засобів навчання, розробки активізуючих алгоритмів самостійної роботи. Роль педагога як керівника самостійної роботи полягає у виробленні позитивної мотивації виконання, попередній актуалізації опорних знань, інструктивних дій, опосередкованій допомозі, етапному контролю та оцінці результатів [2].

Як зазначається у [8], особливістю змін, що відбуваються у вищій школі в умовах модульної організації навчального процесу, є зміщення центра ваги у сторону самостійної навчальної діяльності студентів. При цьому відбувається значний перерозподіл часу між аудиторними заняттями студентів та їх самостійною роботою. Такі зміни вимагають перебудови всіх форм навчального процесу – організаційних, змістових, структурних, комунікативних тощо. Це стосується також усіх видів і форм занять.

У статті [8] описані два варіанти інтерактивної лекції, тобто такого заняття, коли обидві сторони навчального процесу – лектор і студенти – знаходяться у стані активної взаємодії, що дає можливість залучити студентів до самостійної розумової діяльності під час самого лекційного заняття, а також забезпечує можливість подальшої самостійної роботи.

Один із варіантів такого лекційного заняття полягає в тому, що під час першої його години студенти самостійно опрацьовують матеріал, читаючи конспекти. Викладач у цей час спостерігає за їх роботою, надає індивідуальну допомогу. Під час другої години заняття активна роль відводиться викладачеві як лектору. Оскільки матеріал лекції вже опрацьований студентами, він може зосередити увагу на складніших питаннях, зробити розповідь більш емоційною, вільно використовувати демонстрації, зокрема мультимедійні.

Другий варіант інтерактивного лекційного заняття має ту відмінність і особливість, що лектор до викладу матеріалу залучає студентів. Для цього декілька студентів завчасно самостійно опрацьовують лекційний матеріал і певні питання викладач доручає їм розглянути під час лекції. Такий спосіб проведення лекційних занять має істотні переваги, оскільки в ньому присутня складова діяльнісного методу навчання.

Отже, вимальовується новий образ лекційного заняття, на якому дещо інша роль відводиться як лектору, так і студентам. У лектора з'являються інші можливості для подачі матеріалу, а у студента – інші можливості його сприйняття і засвоєння. Форми занять нового типу можуть бути різними, але спільним і визначальним для них є те, що під час лекції існують умови для самостійної розумової діяльності студента, а значить його активної участі у пізнавальному процесі [8].

До найбільш активних форм навчання, які розвивають мислення та інтелектуальні здібності студентів, відносять практичні заняття та лабораторні роботи. Такий розвиток можливий тільки в умовах самостійного мислення та виконання завдань. На практичних заняттях, наприклад, такі умови виникають під час чергування колективної та самостійної роботи. Частина запланованих на заняття задач слід пропонувати для самостійного розв'язування з наступним коротким обговоренням ходу розв'язання. Задля посилення мотивації навчання потрібно використовувати завдання проблемного характеру, пов'язані з життям, із технікою.

Основні вимоги, яким повинні відповідати лабораторні роботи для того, щоб їх виконання розв'язувало задачу підготовки майбутніх спеціалістів, полягають у наступному:

– кожна лабораторна робота повинна стимулювати самостійну роботу студентів, розвивати їхні здібності та фізичне мислення, давати нові знання;

– характер завдань, рівень їх складності та кількість у кожній лабораторній роботі слід планувати так, щоб викладач мав можливість здійснювати індивідуальний підхід, визначаючи студенту об'єм роботи. Кожний повинен працювати у повну силу. При такій організації занять створюються умови для змагання в оволодінні знаннями;

– завдання до лабораторної роботи можуть мати різні цілі – отримання залежностей, які слугуватимуть опорою на наступних лекційних заняттях, поглиблення та закріплення вже вивченого матеріалу, вивчення приладів та набуття навичок роботи з ними, виконання досліджень різної складності, які потребують порівняно високого рівня експериментальної підготовки та аналітичного мислення;

– лабораторні роботи повинні мати елементи професійної спрямованості [5: 111–112].

О.В.Сергеев пропонує ввести нову форму активного навчання – самостійну позааудиторну діяльність. Ця нова модель характеризується творчою взаємодією викладача та студента. Основна мета самостійної позааудиторної діяльності зводиться до поглибленого засвоєння програмного матеріалу самостійним вивченням літератури, складанням тез, анотацій, конспектуванням, реферуванням, підготовкою курсових і дипломних робіт. У статті [6], де детально висвітлене бачення проблеми самостійної діяльності студентів О.В.Сергеевим, зазначається, що залучаючи студентів до самостійної діяльності, необхідно: враховувати психологічні особливості кожного студента, а також створювати навчально-методичні комплекси, зокрема методичні рекомендації для самостійної роботи, навчальну і методичну літературу, навчальні посібники й предметні програми, тематичні словники, енциклопедії, лекції, консультації, розробки лабораторно-практичних завдань, плани семінарських занять, тестові завдання, контрольні питання для перевірки знань студентів [6: 133].

З метою ефективної організації самоосвіти студента сьогодні розробляються інтерактивні комплекси навчально-методичного забезпечення дисциплін, завдяки яким студент має можливість отримати весь пакет необхідної навчально-методичної літератури до курсу з доступом в окремому комп'ютерному класі, внутрішній комп'ютерній мережі навчального закладу, віртуальній бібліотеці університету або через Інтернет [4].

Аналіз останніх публікацій з питань формування і розвитку навчального середовища сучасного вузу показує, що найбільш актуальними залишаються такі проблеми: пошук та обґрунтування ефективних засобів організації та контролю самостійної роботи; встановлення діалогового спілкування зі студентом на всіх етапах подання, засвоєння і відтворення відповідної навчальної інформації; організація інноваційного навчального середовища; поєднання індивідуальних, групових і колективних форм навчання; організація продуктивної взаємодії викладачів і студентів, студентів один з одним, студентів та засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Тому ми вважаємо доцільним подальше дослідження у цьому напрямку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асадуллин Р.М., Васильев Л.И., Дмитриева В.Ф., Мамцев А.Н., Самойленко П.И. Модульная технология образовательного процесса в вузе (на примере физики). Учебно-методическое пособие. – М.: МГУТУ, 2005. – 91 с.
2. Бендера І.М. Програмування наскрізної самостійної роботи при вивченні дисципліни “Технічна механіка” студентами спеціальності “Механізація сільського господарства” за освітньо-кваліфікаційним рівнем “Молодший спеціаліст” // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія педагогічна: Дидактика фізики в контексті орієнтирів Болонського процесу. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2005. – С. 111-114.
3. Гордієнко Т.П. Організація самостійної роботи студентів // Вісник Чернігівського держ. педаг. університету ім. Т.Г. Шевченка. Випуск 23. Серія: педаг. науки. – Чернігів: ЧДПУ, 2004. – С. 159-163.
4. Грубінко В.В. Формування інноваційного освітнього середовища у ВНЗ в контексті вимог Болонського процесу // Освіта як фактор забезпечення стабільності сучасного суспільства: Збірник наукових праць. – Тернопіль, 2004. – С. 6 – 17.

5. Губин Н.С., Шкилько А.М. Пути активизации изучения курса общей физики // Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: Збірник наукових праць. Випуск V: В 3-х томах. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2005. – Т. 2: Теорія та методика навчання фізики. – С. 110 – 113.
6. Іваницький О.І., Ткаченко С.П. Психолого-педагогічні та методичні основи самостійної роботи студентів у процесі підготовки майбутнього вчителя фізики // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія педагогічна: Дидактика фізики в контексті орієнтирів Болонського процесу. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2005. – С. 113 – 136.
7. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 – 2004 рр.) / За редакцією В.Г. Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: ТДПУ імені В. Гнатюка, 2004. – 147 с.
8. Шут М.І., Сусь Б.А. Інтерактивні заняття як основа інноваційних технологій навчання у вищих навчальних закладах // Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: Збірник наукових праць. Випуск VI: В 3-х томах. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2006. – Т. 2: Теорія та методика навчання фізики. – С. 4 – 9.

УДК 378.2:355.58

Іванова І.В.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З КУРСУ „БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ” В ОДЕСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА

У статті розглядаються основні принципи навчального процесу з дисципліни “Безпека життєдіяльності” в Одеському національному університеті імені І.І.Мечникова. Пропонуються нові підходи до активізації самостійної роботи студентів та їх співпраці з викладачем. Запропоновані різноманітні варіанти тестового контролю знань та індивідуальних навчально-дослідних завдань.

The article analyses main principles of educational process on “Safety of vital activity” in Odessa state university after I.I. Mechnikov. Author proposes new approaches to activate the student’s stand-alone work and their co-operation with the teacher. Different variants of knowledge test-control and individual research-educational tasks are proposed.

Процеси Європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності, включно вищу освіту. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

Основним аспектом проекту щодо узгодження освітніх структур в Європі є сприяння розвитку європейської системи перезарахування кредитів і перетворення її у всеоб’єднувальну європейську систему накопичення і зарахування кредитів. Це відповідає Болонському процесу, спрямованому на створення європейського простору вищої освіти до 2010 року. Вирішальним у створенні цього простору є узгодженість національних освітніх структур і вивчення подібностей між навчальними предметами. Визначення змістових модулів навчання з кожної дисципліни, узгодження кредитних систем оцінювання досягнень студента повинно стати основою для вирішення ще однієї мети – створення умов для вільного переміщення студентів, викладачів, менеджерів освіти та дослідників на теренах Європи [1].

У Концепції освіти з напрямку „Безпека життя і діяльності людини”, яка розроблена Міністерством освіти і науки України, поставлено завдання інтенсифікації усіх форм освітньої роботи. Навчання із „Безпеки життя і діяльності людини” організовується на